

Zrnje mladosti dr. Andrije Štampara (The Youth of Dr. Andrija Štampar)

Stana Vukovac

Slavonski Brod

Ključne riječi: Andrija Štampar, mladost

Krajem ljeta, kada se sakuplja zrnje, mi smo potražili davne korijene jednoga velikog imena hrvatskoga zdravstva. Tamo, u Brodskom Drenovcu, zrno u korijen uraslo i - ostalo... Ne znamo točnu lokaciju Drenovca, pa tražimo znanstvene informacije:

"Posljednje selo u diljskom podgorju Požeštine je Drenovac. Ono leži na sjevernoj strani brda Kasonje, uz cestu koja je vodila lijevom stranom doline Orljave. Nalazi se na nadmorskoj visini od 120 m. Selo danas ima oblik ušorenog naselja, dugog nekoliko kilometara, a nekoć su seoske kuće bile raštrkane po brdskom zaleđu. Na sjevernoj padini Kasonje uspijevala je nekoć drenova šuma, koja je davno iskrčena. Po drveću te šume selo je dobilo ime Drenovac."

Ljeta su slavonska topla, mirisna, a kada se jesen tiho nametne ljetu i upozori ga na odlazak, ne zaboravi zajedno sa Suncem podariti obilje topline, ali i neke posebne mirise zrelosti, dozrijevanja. Šljivici plavi grane zemlji priklonili...

Korijeni Andrije Štampara tu su zametnuli klicu, ona je rasla, razvijala se i dozrela na drugim, ali ipak hrvatskim, slavonskim prostorima, pa kada se tuđina ponudila kao nužnost, korijeni su sačuvali snagu klice slavonske.

I dok nam se čini da je Brodski Drenovac obično malo slavonsko selo uz makadamsku cestu, arhivski zapisi čuvaju neke druge istine.

Prvi poznati spomen toga sela potječe iz 13. stoljeća, točnije iz 1230. godine. Uz taj podatak evo još jednog: arhivi čuvaju zapise tvrdoga grada podignuta na povišoku položaju, kojem se danas samo naziru ostaci starine.

Živi i trajni dokument, nije papirnati. To je sakralni, živi dokument - srednjovjekovna crkva sv. Dimitrija, jedan od najvrednijih spomenika srednjovjekovne arhitekture u Slavoniji. Ona je vidikovac, svjedok jednoga davnog vremena. Čvrsta, stabilna - stalna, i kada joj je selo Drenovac preseljeno s visoravni u nizinu još godine 1770, ona je ostala, živi i danas.

S uzvisine, vidikovca, čuva selo sv. Dimitrije stoljećima...

Godina 1399. spominje se kao početak života ove skladne sakralne građevine. Toranj iznad svetišta sagrađen je polovicom XVI. stoljeća, jer je crkva imala obrambenu funkciju u vrijeme turske okupacije. U crkvi sv. Dimitrija otkriveni su urezani crteži u kamenu: jelen, ptica, ljudske figure, križ, kotač itd. Na konzolama motiv grane s listovima srcolikog oblika, listovi i plodovi hrasta. Tijekom nove restauracije "otkriveni su glagoljski napisi (navodno) uglate glagoljice". (Vesna Srnić, Crkva sv. Dimitrija u Brod. Drenovcu. Brodski Drenovac u riječi i slici, 1991., str. 18 i 19)

Arheološka su istraživanja otkrila - na mjestu Drenovca bilo je staro naselje već krajem VIII. i početkom IX. stoljeća.

Početkom rujna u obitelji drenovačkoga učitelja Ambrozija Štampara rodio se dječak Andrija, 1. rujna 1888. godine. Andrija je drugo dijete Ambroza i Katarine Štampar.

Dječak je "izabrao" selo s velikom starinom za mjesto rođenja.

Otac učitelj rano je zapazio Andrijinu bistrinu uma i pravilno ga usmjerio životu koji je bio pred njim. Dječak Andrija upisan je u I. razred drenovačke Pučke učione godine 1894./95.

U Brodskom Drenovcu Andrija završava drugi razred, a onda se obitelj seli u selo Mrzović nedaleko od Đakova, koje je ostavilo trajan trag u Andrijinu odrastanju. Marljivi učitelj obnovio je zapuštenu školu, borio se za održanje hrvatskoga jezika među brojnim doseljenim njemačkim stanovništvom. Srednjoškolsko obrazovanje nastavlja Andrija u Vinkovcima, gdje među uglednim profesorima vinkovačke Gimnazije dobiva izvrsno obrazovanje. Andrija voli prirodne znanosti, ali i mnogo čita, zanimaju ga i druge znanosti. Često komunicira s profesorima, odličan je učenik, a među vršnjacima dobiva ocjenu: poseban, drukčiji...

Andrija je sklon pisanju. Već u četrnaestoj godini šalje odabrane narodne pitalice u zagrebački zabavno-poučni list za odrasliju mladež Pobratim. Zašto narodne pitalice? One su odjek narodne mudrosti sačuvane predajom. U njima je mladić osjetio poruke, iskru, koja će u zrelosti vatrom buknuti.

Skлонost pisanju mladoga Andrije ostala je njegova trajna ljubav, bila je i način komunikacije Štampara s narodom, kada se odlučio u bitku za narodno zdravlje. Njegovi zapisi, članci, knjige bile su slike života sela, njegovih stanovnika, potreba i navika, nesreća koje su ih pratile, ali i mudrost bistrih Slavonaca, koju je i sam crpio na tom izvoru.

Andrija u toj mudrosti običnog čovjeka trasira staze svoje...

"Guste se plele već sjene među granjem vrbilja oko gati mlinara Markovića. U to doba običavao sam mu doći. Ljeto se bogato primicalo jeseni, noseći skupu hranu u hambare. Ono sporo kolo kao da

se počelo brže micati. Nacijedilo se vode... Tad je moj mlinar oživio. Uvijek sam ga nalazio zamišljena. Više puta osjećao sam neku pustu bol, gledajući oko sebe borbu između dva življa, slavenskog i germanskog."

Studij medicine u Beču bio je pravi odabir za kristalni um mladoga Štampara, ali tuđina je nužnost jer domovina nema obrazovne institucije. Mladić nosi snagu iz drenovačkih, mrzovičkih i vinkovačkih izvorišta, a kada je najteže čežnja ga tamo povede:

"Lijepo moje, dobro i milo moje selo! Čežnja i velika daljina - barijera susretu sa selom i dragim ljudima u njemu. Ali me najednom probudi lupa kola i velegradski nemir i ja opet vidim ove puste zidove malene sobe i knjige, od kojih me glava boli. A u selu mojem bilo mi je čelo čisto i misao čista."

*Andrija Štampar
Portret iz studentskih dana*

S diplomom Medicinskoga fakulteta u Beču (1911) ponio je znanje, i čvrstu odluku: "Svi siromašni i bogati imaju pravo biti zdravi!"

Profesori bečkoga Sveučilišta, ugledni znanstvenici, pokazali su mu put – kako ostvariti ovu odluku.

Andrija piše:

"/.../ u mojoj domovini nije bilo medicinskih škola, pa sam morao otići u inozemstvo /.../ . Tako sam završio medicinu u Beču, na jednom od tada najboljih fakulteta na svijetu. /.../. Zahvaljujući djelovanju socijalnih radnika /.../ počelo je bivati sve jasnije, da medicina treba biti potpuno u službi naroda. /.../. Pučka sveučilišta, u kojima su radnici aktivno učestvovali, jasno je pokazivala svakome /.../ zdravlje naroda nije samo briga liječnika nego i naroda kao cjeline. /.../."

Mladi Štampar nije okrenut mladenačkim zabavama, njegova zrelost vodi ga k odlukama koje mora izvršiti sada! Danas zahtijeva život cijeloga čovjeka, jakoga i sposobnog. Tko stupi u život bez određene svrhe, taj malakše na svakom koraku, tvrdi Andrija i pita: "Jesu li ideali života uz nas kada ostavljamo gimnazijske klupe? Ako ih nema podajemo se posvema izlišnom životu tražeći utjehe u alkoholu i zabavama. /.../. Tko sebi u ranim godinama ne stvori ideale života, kasnije ih sigurno neće

stvoriti /.../. Moderan čovjek mora biti čovjek rada. Najsposobniji je za rad zdrav čovjek /.../. Grijeh proti zdravlju je valjda najveći grijeh. /.../. Nije dosta da budemo zdravi, jaki i radini, nego treba da budemo i dobri ljudi.”

U mladom Štamparu lomi se lijepa i surova stvarnost. Plemenitost njegova srca hodi između surove stvarnosti kojoj se ne predaje, i traženju puta i načina kako ju pobijediti. Štampar ne dozvoljava da ga slome teškoće. On zapaža ljepotu koju nude male stvari. Kada se one snažno nametnu, progovaraju Štamparova literarna nagnuća, ali i ona koja srce ponudi...

Plemenitost srca je podloga na kojoj će graditi sve putove liječničkoga poziva, trnje će krčiti, trpjeti, ali neće stati!

Sunca nam, zraka, svijetla i čistoće treba, a potom će i zdravlje doći.

(Andrija Štampar Slobodna riječ, 1910.)

Kontakt osoba: Dr.sc. Stana Vukovac, prof.
35000 Slavonski Brod, Kraljice Jelene 89
e-mail: zzjzsb@sb.t-com.hr